

Sygn. akt II PZ 9/22

POSTANOWIENIE

Dnia 14 marca 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Bohdan Bieniek (przewodniczący)

SSN Halina Kiriło (sprawozdawca)

SSN Zbigniew Korzeniowski

w sprawie z powództwa S. M.

przeciwko P. w K.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 14 marca 2023 r.,

zażalenia powoda na wyrok Sądu Okręgowego w K.

z dnia 21 kwietnia 2022 r., sygn. akt III Pa 6/22,

oddala zażalenie.

UZASADNIENIE

Na skutek apelacji pozwanej P. w K. od wyroku Sądu Rejonowego w K. z dnia 22 grudnia 2021 r., Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z dnia 21 kwietnia 2022 r. uchylił zaskarżone orzeczenie, zniósł postępowanie w zakresie dotkniętym nieważnością, tj. od dnia 10 listopada 2021 r. i przekazał sprawę Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Rozpoznając apelację pozwanej, Sąd Okręgowy stwierdził, że zaskarżony wyrok Sądu Rejonowego został wydany w warunkach nieważności postępowania, w rozumieniu art. 379 pkt 4 k.p.c., która z mocy art. 378 § 1 k.p.c. podlega uwzględnieniu z urzędu. Zdaniem Sądu odwoławczego, Sąd pierwszej instancji był niewłaściwie obsadzony od dnia 10 listopada 2021 r.

Przedmiotowa sprawa trafiła do referatu sędziego M.J. - wówczas sędziego Sądu Rejonowego w K. - w dniu 12 marca 2020 r. Natomiast w dniu 10 listopada 2021 r. sędzia M.J. został powołany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej do pełnienia urzędu na stanowisku sędziego Sądu Okręgowego w K., lecz nie został on oddelegowany do pełnienia obowiązków sędziego w Sądzie Rejonowym w K. na podstawie art. 77 § 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych (jednolity tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 2072 ze zm.; dalej jako Prawo o ustroju sądów powszechnych). Wskutek powołania na nowe stanowisko sędziowskie sędzia M.J. nie tylko zmienił miejsce służbowe, w którym dotychczas pełnił urząd sędziego sądu powszechnego, ale stał się sędzią sądu wyższej instancji. W konsekwencji zmienił się zakres jego kompetencji do rozpoznawania spraw sądowych, w związku z czym stracił on uprawnienie do dalszego orzekania w Sądzie Rejonowym w K., w którym pełnił służbę sędziowską przed powołaniem go na stanowisko sędziego Sądu Okręgowego w K. Tym samym nie mógł już orzekać w niniejszej sprawie począwszy od dnia powołania na nowe stanowisko sędziowskie, tj. od dnia 10 listopada 2021 r.

Uzasadniając swoje rozstrzygnięcie, Sąd drugiej instancji powołał się na pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie III CZP 68/19 (LEX nr 2823785). Przyjmując zaś, że od dnia 10 listopada 2021 r. sędzia M.J. nie był uprawniony do rozpoznania niniejszej sprawy, bowiem z chwilą powołania na stanowisko sędziego Sądu Okręgowego w K. utracił on uprawnienia do pełnienia czynności sędziego w dotychczasowym sądzie (tj. w Sądzie Rejonowym w K.), Sąd odwoławczy uznał, iż w świetle art. 379 pkt 4 k.p.c. w sprawie tej doszło do nieważności postępowania polegającej na sprzeczności składu sądu orzekającego w pierwszej instancji z przepisami prawa.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Okręgowy zgodnie z art. 386 § 2 k.p.c. orzekł jak w sentencji.

Powód wniósł zażalenia na powyższy wyrok, zaskarżając go w całości. Zaskarżonemu orzeczeniu zarzucił naruszenie art. 379 pkt 4 k.p.c. w związku z art. 47b § 1, 2, 4 i 5 i art. 55 § 4 Prawa o ustroju sądów powszechnych, przez błędnie poczynione ustalenia, że w sprawie doszło do nieważności postępowania polegającej na sprzeczności składu Sądu orzekającego w pierwszej instancji z

przepisami prawa, gdyż sędzia M.J. z chwilą powołania przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej do pełnienia urzędu na stanowisku wyższego szczebla, to jest Sądu Okręgowego w K., utracił uprawnienia do pełnienia czynności sędziego w Sądzie Rejonowym w K., a w efekcie czego Sąd uchylił zaskarżony wyrok, zniósł postępowanie w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazał sprawę Sądowi Rejonowemu w K. do ponownego rozpoznania.

Żalący się wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w K. do ponownego rozpoznania oraz zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda zwrotu kosztów postępowania.

W odpowiedzi na zażalenie strona pozwana wniosła o jego oddalenie i zasądzenie od powoda kosztów postępowania zażaleniowego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie nie zasługuje na uwzględnienie.

Analizę prawidłowości zaskarżonego wyroku wypada rozpocząć od przypomnienia, że z mocy art. 1 pkt 39 ustawy z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 233, poz. 1381 - dalej: "ustawa nowelizująca") nadano nowe brzmienie art. 394¹ § 1 i 3 k.p.c., a ponadto do artykułu tego dodano § 11, zgodnie z którym zażalenie do Sądu Najwyższego przysługuje także w razie uchylenia przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Znowelizowany k.p.c. stosuje się do zaskarżania orzeczeń wydanych po dniu 3 maja 2012 r. (art. 9 ust. 6 i art. 11 ustawy nowelizującej). W uzasadnieniu projektu ustawy nowelizującej podkreślono, że według założeń obecnego modelu postępowania cywilnego, druga instancja stanowi instancję merytoryczną, w ramach której rozstrzygnięcie sprawy powinno nastąpić *ex novo* i zakończyć się podjęciem merytorycznego rozstrzygnięcia kończącego spór między stronami. Zbyt częste uciekanie się do uchylenia wyroku sądu pierwszej instancji z równoczesnym przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania prowadzi do wypaczenia tego założenia i przedłużenia postępowania, w związku z czym celowe jest zapewnienie

Sądowi Najwyższemu możliwości kontroli tego rodzaju rozstrzygnięć (zob. Druk Sejmowy nr 4332, VI kadencji).

Istotnie, postępowanie apelacyjne ma charakter merytoryczny, co oznacza, że sąd drugiej instancji nie może ograniczać się do oceny zarzutów apelacyjnych, lecz musi - niezależnie od ich treści - dokonać ponownych własnych ustaleń, a następnie poddać je ocenie pod kątem prawa materialnego (uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008 nr 6, poz. 55). Zasadne wniesienie apelacji powinno zatem prowadzić przede wszystkim do wydania orzeczenia reformatoryjnego, a wyjątkowo tylko orzeczenia kasatoryjnego. Z art. 386 k.p.c. wynika, że sąd drugiej instancji może uchylić zaskarżony wyrok i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania tylko w trzech wypadkach: w razie stwierdzenia nieważności postępowania (art. 386 § 2 k.p.c.), w razie nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy albo, gdy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości (k.p.c.).

Rozważając charakter zażalenia wprowadzonego w art. 394¹ § 1¹ k.p.c., Sąd Najwyższy już niejednokrotnie wyjaśniał, że kontrola dokonywana w ramach tego środka powinna mieć charakter formalny, skupiający się na przesłankach uchylenia orzeczenia sądu pierwszej instancji, bez wkraczania w kompetencje sądu *in merito*. Oznacza to, że w postępowaniu toczącym się na skutek zażalenia na orzeczenie o uchyleniu wyroku sądu pierwszej instancji i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania na podstawie art. 386 § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy poddaje kontroli prawidłowość stwierdzenia nieważności postępowania przez sąd drugiej instancji, a jeżeli przyczyną orzeczenia kasatoryjnego były przesłanki określone w art. 386 § k.p.c. - bada, czy sąd drugiej instancji prawidłowo pojmował wskazane w tym przepisie przyczyny uzasadniające uchylenie orzeczenia sądu pierwszej instancji i czy jego merytoryczne stanowisko uzasadniało taką ocenę postępowania sądu pierwszej instancji. Innymi słowy, bada czy rzeczywiście sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy albo czy rzeczywiście wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Dokonywana kontrola ma przy tym charakter czysto procesowy, co oznacza, że Sąd Najwyższy nie może wkraczać w merytoryczne kompetencje sądu drugiej instancji rozpoznającego

apelację. Zażalenie przewidziane w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. nie jest bowiem środkiem prawnym służącym kontroli materialnoprawnej podstawy orzeczenia, zarezerwowanej wyłącznie do przeprowadzenia w postępowaniu kasacyjnym. Z tej przyczyny odmienne ujęcie zakresu kognicji Sądu Najwyższego w postępowaniu toczącym się na skutek zażalenia przewidzianego w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. trzeba uznać za niedopuszczalne (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 25 października 2012 r., I CZ 136/12; z dnia 25 października 2012 r.; z dnia 25 października 2012 r., I CZ 143/12; z dnia 7 listopada 2012 r., IV CZ 147/12; z dnia 9 listopada 2012 r.; z dnia 28 listopada 2012 r., III CZ 77/12; z dnia 15 lutego 2013 r., I CZ 5/13; z dnia 10 kwietnia 2013 r. i z dnia 23 maja 2013 r., IV CZ 50/13, niepublikowane).

W konsekwencji powyższego, także w niniejszej sprawie ocenie Sądu Najwyższego podlegać może jedynie zarzut naruszenia art. 386 § 2 k.p.c. przy ferowaniu zaskarżonego wyroku.

W sprawie tej Sąd Okręgowy w K. stwierdził nieważność postępowania przed Sądem pierwszej instancji ze względu na sprzeczność składu sądu z przepisami prawa (art. 379 pkt 4 k.p.c.). Uznał, że sędzia zasiadający w składzie sądu, który wydał wyrok zaskarżony apelacją, nie był uprawniony do orzekania w Sądzie Rejonowym w K. w dniu wydania tego wyroku, gdyż wcześniej został powołany na stanowisko sędziego Sądu Okręgowego w K.. Dokonując powyższej oceny, Sąd drugiej instancji uwzględnił, że sędzia zasiadający w składzie Sądu pierwszej instancji z dniem 10 listopada 2021 r. został powołany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej do pełnienia urzędu na stanowisku sędziego Sądu Okręgowego w K. i jednocześnie nie był delegowany do orzekania w Sądzie Rejonowym w K.. Dokonując, takiej oceny, Sąd drugiej instancji uwzględnił stanowisko wyrażone w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 13 marca 2020 r. (III CZP 68/19).

W uchwale tej Sąd Najwyższy stwierdził, że sędzia powołany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej do pełnienia urzędu na stanowisku wyższego szczebla nie jest sędzią uprawnionym na podstawie art. 47b Prawa o ustroju sądów powszechnych do rozpoznawania spraw w dotychczasowym miejscu służbowym po dniu powołania i bez delegacji, o której mowa w art. 77 § 1 pkt 1 tej ustawy.

W uzasadnieniu uchwały Sąd Najwyższy podkreślił, że przyczynę nieważności postępowania trzeba rozumieć szeroko jako obejmującą nie tylko orzekanie przez sąd w składzie innym, niż wynikający z przepisów ustawy, lecz także jako udział w składzie sądu osoby nieuprawnionej do orzekania. Może to być zatem nie tylko osoba nie mająca w ogóle uprawnień do orzekania lecz także osoba nie mająca uprawnień do orzekania w danej sprawie lub w danym sądzie. Skład składu orzekającego powinien ściśle odpowiadać bowiem przepisom ustawy.

Artykuł 45 Konstytucji RP wskazuje kryteria, którym powinien odpowiadać organ powołany do rozpoznawania sprawy. Powinien to być sąd właściwy, niezależny i bezstronny. Cechą ustrojową wymiaru sprawiedliwości jest prawo do sądu właściwego czyli takiego, który jest nie tylko właściwy do rozpoznania sprawy ze względu na uregulowania dotyczące jego właściwości miejscowej, rzeczowej i funkcjonalnej ale także orzekający we właściwym składzie i w zgodzie ze swoją kompetencją, a więc obsadzony przez sędziów, którzy dysponują należyłą legitymacją swojej władzy jurysdykcyjnej w konkretnej sprawie. Status sędziego, w tym przepisy dotyczące jego praw i obowiązków, kształtują przepisy Konstytucji RP, w tym art. 178-191, tworzące ustrojową zasadę odrębności pozycji sędziego. Ustawodawca określa status sędziego, posługując się kilkoma odrębnymi pojęciami - urząd sędziego, stanowisko sędziego, miejsce służbowe sędziego, stosunek służbowy sędziego oraz pozostawanie w służbie. Przez urząd sędziego rozumie się pełnienie funkcji sędziego, a więc dysponowanie przez konkretną osobę władzą sądowniczą. Stanowisko sędziego oznacza wykonywanie urzędu w sądzie określonego szczebla i określa determinowany rangą tego sądu i przepisami ustaw procesowych rzeczowy zakres jurysdykcji (sąd rejonowy, okręgowy i apelacyjny). Miejsce służbowe, zwane również siedzibą, oznacza konkretny sąd, który obejmuje obszar, w którym sędzia może sprawować władzę, a zatem określa zakres tej władzy, czyli obszar oraz rodzaj spraw wynikający z przepisów o właściwości rzeczowej.

Sąd Najwyższy zauważył, że powołanie sędziego na podstawie art. 55 § 1 Prawa o ustroju sądów powszechnych przez Prezydenta RP nadaje mu władzę sądowniczą, Prezydent wyznacza sędziemu miejsce służbowe, co wyznacza obszar jurysdykcyjny. Sędzia jest powoływany na określone stanowisko służbowe,

które wyznaczają rzeczowy zakres jurysdykcji wynikający z przepisów postępowania cywilnego (art. 16 i 17 k.p.c.). Sędzia sądu okręgowego nie może wykonywać jurysdykcji sędziego sądu rejonowego, chyba że ustawa jednoznacznie tak stanowi (np. w przypadku delegacji sędziego). Rzeczowe zakresy władzy sądowniczej sędziów na różnych stanowiskach się wykluczają. Zmiana rzeczowego zakresu władzy sądowniczej może nastąpić tylko przez zmianę stanowiska sędziego, przy czym zmiana stanowiska nie może być utożsamiana ze zmianą miejsca służbowego, bo zmiana miejsca służbowego może być dokonana bez zmiany stanowiska w trybie art. 55 § 3 zd. 2 Prawa o ustroju sądów powszechnych. Z zasadą orzekania sędziego w sądzie, w którym ma miejsce służbowe, korespondują zaś zasady przywiązania sędziego do urzędu, nieprzenoszalności oraz niepołączalności, które oznaczają, że sędzia może wykonywać swoje obowiązki tylko w sądzie oraz że nie może być przenoszony z sądu do sądu bez swej zgody (art. 75 § 1 Prawa o ustroju sądów powszechnych).

Sąd Najwyższy przypominał, że zgodnie z art. 47b § 4 Prawa o ustroju sądów powszechnych, dodanym art. 1 pkt 20 ustawy z dnia 12 lipca 2017 r. o zmianie ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2017 r., poz. 1452), została wprowadzona zasada niezmienności składu, zgodnie z którą zmiana miejsca służbowego lub delegowanie do innego sądu oraz zakończenie delegowania nie stanowi przeszkody do podejmowania czynności w sprawach przydzielonych w dotychczasowym miejscu służbowym aż do ich zakończenia. Paragraf 5 tego przepisu umożliwia zwolnienie sędziego przez kolegium sądu właściwego dla nowego miejsca służbowego sędziego lub miejsca jego delegowania, na wniosek sędziego lub z urzędu, z obowiązku rozpoznania części lub wszystkich spraw. Artykuł 47b Prawa o ustroju sądów powszechnych nie ma jednak zastosowania do rozważanej sytuacji zmiany miejsca służbowego na skutek awansu sędziego do sądu wyższej instancji, bo ogranicza się do zmiany miejsca służbowego w określonych w nim sytuacjach, a więc gdy mimo zmiany miejsca służbowego sędzia w dalszym ciągu orzeka jako sędzia sądów danego szczebla (np. sędzia sądu rejonowego) albo gdy sędzia zostaje delegowany na określony czas do innego sądu. Przepis ten nie zawiera *sui generis* delegacji ustawowej do rozpoznawania spraw poza zakresem rzeczowym określonym aktem

powołania. Nie można porównywać każdej zmiany miejsca służbowego z aktem powołania, który wprowadzie jako jeden z elementów taką zmianę zawiera ale ponadto określa także zakres obowiązków jurysdykcyjnych sędziego. Gdyby omawiana regulacja miała się odnosić do aktu powołania sędziego do pełnienia urzędu na stanowisko sędziego wyższej instancji, to powinno to znaleźć wyraźne odzwierciedlenie w treści przepisu.

Sąd Najwyższy przyznał, że co do zasady, jest dopuszczalne orzekanie przez sędziego sądu wyższej instancji w sądzie niższej instancji na podstawie delegacji określonej w art. 77 pkt 1 Prawa o ustroju sądów powszechnych, lecz zastosowanie tego mechanizmu jest uzależnione od wyrażenia zgody przez sędziego. Przyjęcie tezy, że na podstawie art. 47b § 4 Prawa o ustroju sądów powszechnych sędzia awansowany miałby być zobowiązany do orzekania w sądzie niższej instancji, w którym utraciłby już jurysdykcję, prowadziłoby do wygenerowania instytucji swoistej, nietypowej i szczególnej quasi delegacji, niezależnej od zgody sędziego. Prowadziłoby to do kumulacji obowiązków orzeczniczych i pozostawałoby to w sprzeczności z zakresem jurysdykcji rzeczowej.

Sąd Najwyższy w obecnym składzie w pełni podzielił powyższą argumentację i uznając zaskarżone orzeczenie za prawidłowe, z mocy art. 398¹⁴ w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c. postanowił jak w sentencji.

[SOP]